

Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo

Rezultati ankete „Stanje u hrvatskom pravosuđu“

(skraćena verzija)

Uvod

Značajni broj međunarodnih institucija kritički ocjenjuje stanje u hrvatskom pravosuđu i to naročito u pogledu efikasnosti donošenja presuda u razumnom roku te podložnosti političkim i ekonomskim pritiscima. Pored toga, nedavni „*The 2020 Justice Scoreboard*“ navodi da je Hrvatska na vrhu među članicama EU po rashodima na sudstvo u odnosu na društveni proizvod te po broju sudaca u odnosu na broj stanovnika.¹

Potaknuta ovim nalazima, ova anketa je imala tri cilja:

Prvo, provjeriti da li takve nepovoljne ocijene dijele i hrvatski pravnici. Drugo, saznati kako hrvatski pravnici tumače uzroke takve nezadovoljavajuće situacije. Treće, ustanoviti kakvo je mišljenje hrvatskih pravnika o nekim mogućim mjerama usmjerenim na poboljšanje uočenih slabosti.

Anketu smo, slijedeći navedeni *Scoreboard*, usmjerili na civilne, trgovačke i upravne sporove.

Poziv na sudjelovanje u anketi smo uputili sucima i državnim odvjetnicima preko sudova i državnih odvjetništava, dok su odvjetnicima, bilježnicima, te akademikima upućeni direktni pozivi. Ukupno se odazvalo 316 pojedinaca, od kojih su preko polovica odvjetnici (Vidi Tablicu 1).

¹ U odnosu na 100 000 stanovnika, Hrvatska ima oko 4 puta više sudaca nego Francuska, Španjolska i Italija, te preko 10 puta više od Irske.

Tabela 1: Odaziv na anketu							
		Broj odgovora		Poslano			
Suci		59		Preko sudova			
Odvjetnici		172		363	Individualno I komorama		
Bilježnici		13		299	Individualni pozivi		
Profesori, nastavnici, asistenti		48		316	Individualni pozivi		
Državni odvjetnici		13		Preko Državnih odvjetništava			
Ostali		11					
Total		316					

Na osnovu broja sudionika nije moguće tvrditi da su rezultati ankete nužno reprezentativni za cjelokupnu populaciju pravika, no odgovori su nesumnjivo informativni o stajalištima jednog njenog dijela. Može se pretpostaviti da su na anketu u većem broju odgovorili oni koji su više kritični prema sadašnjem stanju u pravosuđu.

Sporost sudova

U pogledu sporosti hrvatskog pravosuđa, većina respondenata se slaže da je problem izražen kod građanskih, te nešto manje kod trgovačkih i upravnih sporova. Pritom su odvjetnici i bilježnici daleko kritičniji od sudaca i tužilaca (Tablica 2).

U pogledu sporosti kod pojedinih nivoa sudova ocijene su slične, osim što su svi sudionici kritičniji prema visokim sudovima, ovaj puta uključujući i same suce (Tablica 3).

Tablica 2. Pitanje 9: Ocijenite efikasnost hrvatskog pravosuđa u pogledu brzine donošenja konačnih presuda

	Broj odg.	Građanski	Trgovački sporovi	Upravni
Suci	59	2.8	2.9	2.9
Odvjetnici	172	1.6	1.8	1.9
Bilježnici	13	1.9	2.5	2.3
Profesori, nastavnici, asistenti	48	1.6	2.1	2.3
Državni odvjetnici	13	2.4	2.5	2.2
Ostali	11	2.3	2.7	2.5
Total	316	1.9	2.2	2.2

Legenda: 1 jako sporo, 2 relativno sporo, 3 niti sporo niti brzo, 4 relativno brzo i 5 jako brzo.

Tablica 3. Pitanje 10: Ocijenite brzinu pojedinih vrsta sudova

	Broj odgovora.	Prvostepeni	Drugostepeni sudovi	Visoki
Suci	59	3.1	2.9	2.2
Odvjetnici	172	1.8	1.7	1.5
Bilježnici	13	2.1	2.2	2.2
Profesori, nastavnici, asistenti	47	1.8	2.1	2.2
Državni odvjetnici	13	2.3	2.7	2.5
Ostali	11	2.4	2.9	2.5
Ukupno	316	2.1	2.1	1.8

Uzroci sporosti

Svi sudionici zajedno kao najvažniji uzrok sporosti vide izbjegavanje viših sudova da donesu meritorne presude pa umjesto toga u velikom broju slučajeva vraćaju predmete na ponovno suđenje nižoj sudskoj instanci. S time su se skloni složiti donekle i sami suci (Tablica 4).

Sudionici također podjednako važnim vide u nepostojanju efektivnih disciplinskih postupaka protiv sudaca koji sporo vode procese.

Treći, tek nešto manje važni uzrok sudionici vide u nedovoljnoj stručnosti sudaca.

Tablica 4. Pitanje 11: Ocijenite važnost dolje navedenih mogućih uzroka sporog rješavanja sudskih sporova

	Ukupno	Suci	Odvjetnici	Bilježnici	Profesori,	Državni oc	Ostali
Nejasnost zakonskih propisa, kako onih supstancijalnih tako i proceduralnih	2.8	3.3	2.6	2.8	2.5	3.1	2.9
Neadekvatna rješenja Zakona o parničnom postupku i drugih propisa za vođenje postupka, koji strankama u postupku omogućuju zloupotrebe i namjerno produžavanje postupka)	3.0	3.4	2.6	3.3	2.8	3.2	3.5
Nedovoljna stručnost sudaca	3.6	2.5	4.0	3.8	3.8	3.1	3.5
Nepostojanje efektivnih disciplinskih postupaka protiv sudaca koji presporo vode procese	3.8	2.2	4.4	4.2	4.1	3.1	3.8
Nepostojanje jasnih rokova za pokretanje procesnih postupaka i donošenje odluka	3.1	2.1	3.4	3.2	2.9	2.8	3.3
Nejasna raspodjela nadležnosti između raznih vrsta i razina sudova	2.0	2.0	1.9	2.2	2.1	2.4	2.4
Izbjegavanje viših sudova da donesu meritornu presudu, te vraćanje predmeta na ponovni postupak na nižem nivou	3.8	3.5	3.7	3.9	3.7	3.5	4.1
Preveliki broj sudova koji potiče utjecaj lokalnih političkih elita	2.9	1.7	3.1	3.0	3.2	2.2	2.6
Mali broj sudaca u pojedinim sudovima ne omogućava specijalizaciju sudaca	2.8	2.9	2.7	2.8	3.1	3.2	3.6
Nedovoljna informatizacija sudstva	3.1	2.8	3.0	3.6	3.6	3.1	3.1
Nepostojanje centraliziranoga informatičkog sustava (kaznenih i postupkovnih evidencija, na ponovni postupak na nižem nivou	3.1	2.4	3.0	3.7	3.8	2.8	2.8

Legenda najmanje značajan uzrok, 2 malo značajan uzrok, 3 srednje značajan uzrok, 4 značajan uzrok i 5 izuzetno značajan uzrok

Ovdje navodimo najzanimljivije odgovore na otvoreno pitanje o uzrocima sporosti posebno za svaku grupu sudionika:

Suci

Suci su općenito manje kritični prema sebi, ali zato upozoravaju na nejasnost zakonskih propisa, kako meritornih tako i procesualnih, posebno o parničnom postupku. Ovdje navodimo najzanimljivije odgovore:

„materijalni položaj sudaca“

„Neobjektivni kriteriji napredovanja sudaca na više sudove“

„loš materijalni položaj prvostupanjskih sudaca u društvu“

„Česte i nejasne izmjene zakona, te izmjene zakona u dnevno političke svrhe što ima za posljedicu česte izmjene sudske prakse“.

“česte izmjene zakona koje su uglavnom poticane skupljanjem političkih poena, a ne rješavanjem zakonodavne problematike i nedostatka zakonskog teksta“.

„Pravosudni sistem nema niti uvjete rada, ne ulaže se u prostore, sudnice, postoje derutne zgrade, nema podršku informatičara, niti dostatan broj suradnika i službeničkog osoblja, loša potpora od pomoćnog osoblja, deficit kadrova pa se ne može baviti meritumom spora, a nema niti odgovarajuće novčane naknade koje bi bile primjerene teretu i odgovornosti koju sudac ima u svome pozivu. Pogledati koje novčane naknade dobiva sudac, koliko iznose naknade za očevid, ima li sudac pravo na službeno vozilo, pristup seminarima, kako izgledaju sobe, ima li dovoljno prostora za spise, kakav je izgled i stanje objekata u kojima se održavaju rasprave. Nejasno je, u što se ulaže novac, ukoliko je u RH najskuplje pravosuđe u EU, jer nisu vidljivi pomaci niti se obnavljaju prostori, nema prijenosnih računala, službenih mobitela ili vozila za odlazak na očevide, dovoljno pomoćnog osoblja, a niti primjerenih materijalnih primanja sudaca....“

„Postoji i lažna solidarnost sudaca gdje se očekuje da se prikrije i opravda nerad suca i to od strane Predsjednika suda koji protiv takvog suca ne poduzima nikakve mjere, pa sve do DSV-a koji nevoljko izriče mjere protiv suca.“

Državni odvjetnici

„mala plaća i način određivanja plaće od strane političkih elita“

“Otezanje postupka i zloupotreba procesnih ovlaštenja, nedostatak sankcija za zloupotrebu ovlaštenja...“.

“doživotno imenovanje“

“nisu vezani prekluzivnim rokovima kao što su vezani državni odvjetnici“.

Bilježnici

“Glavni uzrok je nedovoljna stručnost sudaca, način na koji se biraju suci te neadekvatna provedba stegovnih mjera protiv sudaca.“

“Slabo su plaćeni, nema nikakvih konzekvenci za sporost donošenja presuda ili za vraćanje predmeta na prvostupanjske sudove, nema objedinjene sudske prakse“

“Već pravni fakulteti nisu dorasli svojoj zadaći. Mnogi pravnici već u startu imaju loše pravno znanje.”

“Ne postoji ujednačena sudska praksa. Na sudove dolaze loše sastavljene tužbe, optužni akti i prijedlozi koje sudovi ne vraćaju na ispravke.”

Odvjetnici

"Osnovna problematika je potpuna nekontrola i neodgovornost sudaca za njihove odluke i (ne)rad.

„...suci uopće nemaju nikakvu profesionalnu odgovornost u slučaju eklatantnih kršenja prava kako stranaka tijekom postupka, tako i grube nepažnje pri primjeni materijalnih propisa što bi svaki pravnik trebao znati.“

„U biti - prvostupanjski sudovi se često boje donijeti ikakvu odluku i idu linijom manjeg otpora - da postupak dođe na drugostupanjski sud kako bi oni protumačili pravo, a drugostupanjski sud jedva čeka ukinuti postupak zbog proceduralnih grešaka. Štoviše - obrazloženja drugostupanjskih presuda oko ključnih pitanja o primjeni odredbi materijalnog prava su sramotno štura, a vrlo često i sasvim oprečna unutar kratkih vremenskih rokova.“

„Velik broj sudaca ne radi punim kapacitetom, ne snose posljedice za nerad. Statistika se ostvaruje “laganim” spisima, a složeniji spisi stoje.“

"Suci pretežito ne poznaju materiju na temelju koje sude, nepripremljeni Smatraju normalnim provocirati stranke i njihove punomoćnike“

„Trajanje sudskih postupaka postaje sve manji problem, a paralelno opada kvaliteta presuda. Fokus na brzinu (što je jedino lako mjerljivo) dovodi do ignoriranja svih drugih problema koje postoje u pravosuđu - prvenstveno kadroviranja, usavršavanja i ocjenjivanja rada sudaca sa fokusom na kvalitetu presuda, a ne samo brzinu donošenja. Od sudaca u nekim sudovima se očekuje toliko veliki tempo donošenja presuda da je nemoguće da sudac uđe u bit predmeta i donese temeljito istraženu i promišljenu odluku. Ovo povećava pravnu nesigurnost, što posljedično ima katastrofalne efekte na cjelokupni društveni život.“

„Po meni, najveći problem sporosti pravosuđa je skrivanje nerada sudaca iza neovisnosti pravosuđa i nemogućnosti disciplinskog kažnjavanja sudaca koji ne rade svoje posao.“

Drugi problem je zloupotreba procesnih ovlaštenja stranaka, međutim taj problem se lakše riješi sa zakonskim izmjenama, kao što su ""nedavne"" izmjene da se u parnici mogu predlagati dokazi najkasnije do pripremnog ročišta."

„Proučite zašto u Irskoj na isti broj stanovnika ima samo par stotina sudaca, nema milion sporova, nema isto toliko žalbi, a nakon toga primijenite iste postulate pravde i pravosuđa u RH.“

„. Smatram izrazito netočnim imputiranje da su za dugotrajnost postupaka odgovorne stranke koje odugovlače postupak - kao odvjetnik s 8 godina iskustva, moja je gruba procjena da je u 90% slučajeva za dugotrajnost odgovoran samo i isključivo sud, odnosno uređujući sudac.“

Profesori, nastavnici i asistenti prava

"1. specijalizacija i trajno usavršavanje sudaca=ogroman problem! Nema obveze usavršavanja, ne moraju, ne da im se, nema novaca, predsjednici sudova na ne transparentan način alociraju postojeća sredstva, tj. šalju uvijek iste suce na konferencije itd., čime kupuju poslušnost. To je vrsta nagrade, nikakve veze nema sa stvarnom specijalizacijom-oni koji to rade ne mogu dobiti kotizacija za konf iz svog najužeg područja!

„Zastarjeli pristupi, formalizacija bez želje za rješavanjem slučajeva, birokratizirani mentalitet sudaca.

Nevoljkost pravne znanosti prihvatiti moderne pristupe u interpretaciji propisa. „

„Otpor europeizaciji."

„Sugestija: zapošljavanje najkvalitetnijih mladih pravnika kao vježbenika na sudu i državnom odvjetništvu, nastavak njihovog obrazovanja u sustavu i nastavak rada nakon pravosudnog ispita. Natječaja za vježbenike u jednom trenutku nije bilo 7 godina, a posljednji natječaj je obustavljen s obrazloženjem da je Ministarstvo pravosuđa prestalo postojati te da sada postoji Ministarstvo pravosuđa i uprave. Pod hitno ukidanje "motivacijskih razgovora" kod izbora sudaca. koji većinom čine razliku, da ne bude izabran kandidat s najboljim rezultatima u radu već "nečiji" kandidat koji "oduševi na razgovoru".

"Pored utjecaja politike na sudstvo, biranjem sudaca i njihovim napredovanjem, problem je u obrazovanju pravnika. Obrazovanje pravnika je zastarjelo i dogmatski usmjereno, a kvote upisa studenta prava (zbog novaca) su previsoke."

„Sve pravne studije treba duboko reformirati, staviti težište na kritičku misao i teoriju prava koja je zanemarena u korist pozitivno pravnih predmeta u vezi s kojima se propisi često mijenjaju. Studenti napamet uče pravo, bez razmišljanja i teorijske osnove. Zbog toga studenti, a kasnije suci ne znaju tumačiti primjenjivu pravnu normu niti shvaćati njezin kontekst, pa je primjena prava nejedinstvena.

„Drugi problem u obrazovanju pravnika je potpuni izostanak praktične nastave koja bi bila usmjerena na primjenu teorijskog znanja i povezivanje akademske zajednice s pravnicima u praksi.

I treći problem je utjecaj politike i veza kako u pravosuđu, tako i u akademskoj zajednici, zbog čega najbolji studenti prava ne nalaze svoje mjesto na fakultetima (kao i na sudovima), zbog čega kvalitetno znanje i prenošenje pravničkog znanja s nastavnika na studenta na pojedinim pravnim fakultetima i u pojedinim granama prava u RH potpuno izostaje.

Napokon, sustavni problem je prevelika upisna kvota na pravne fakultete u RH, potpuna nepovezanost s tržištem rada, kao i izostanak stroge upisne trijaže kako bi se na studije prava dobili najkvalitetniji srednjoškolci. U tom smislu bi visoko obrazovanje i znanost morali biti dovoljno plaćeni kako se akademska zajednica ne bi opirala smanjenju upisnih kvota. S malim brojem studenata na fakultetima se može kvalitetno raditi na pravničkom obrazovanju."

Neprijemčan utjecaj političkih i ekonomskih interesa na sudstvo

Međunarodne usporedbe sudstva ukazuju da je druga velika boljka hrvatskog pravosuđa raširena percepcija utjecaja političkih i ekonomskih interesa na pravosuđe. Većina odvjetnika i nastavnika prava se bar djelomično slaže s takvom ocjenom, a djelomično i bilježnici, dok se suci i državni odvjetnici ne slažu (Tablica 5).

Tablica 5. Pitanje 12: Slažete li se sa sljedećim izjavama o nezavisnosti sudova od političkih i ekonomskih utjecaja							
	Ukupno	Suci	Odvjetnici	Biležnici	Profesori,	Državni oc	Ostali
Politički interesi imaju neprimjeren utjecaj na sudstvo u Hrvatskoj	3.7	2.6	4.0	3.2	4.2	2.8	3.6
Ekonomski interesi imaju neprimjeren utjecaj na sudstvo u Hrvatskoj	3.4	2.4	3.7	3.2	4.0	2.9	3.3
Sudci u Hrvatskoj u prosjeku imaju neprikladnu obrazovnu i iskustvenu spremu	3.3	2.1	3.6	3.2	3.4	2.5	3.8
Legenda: 1 u potpunosti se ne slažem , 2 djelomično se ne slažem, 3 niti se slažem niti se ne slažem, 4 djelomično se slažem, 5 u potpunosti se slažem							

Uzroci neprimjerenog utjecaja na sudstvo

Sudionike smo pitali da li problem neprikladnog utjecaja na sudstvo potječe od nezadovoljavajućeg institucionalnog položaja sudaca, no većina u tome ne vidi problem (Tablica 6).

Tablica 6. Pitanje 13: Potječe li neprikladan utjecaj na sudstvo od nezadovoljavajućih zakonskih odredbi o institucionalnom položaju sudaca koje garantiraju nezavisnost							
u %	Ukupno	Suci	Odvjetnici	Biležnici	Profesori,	Državni oc	Ostali
Da	25.0	30.5	23.8	15.4	16.7	30.8	54.5
Ne	44.6	39.0	45.3	23.1	58.3	38.5	36.4
Neznam	30.4	30.5	30.8	61.5	25.0	30.8	9.1
		100	100	100	100	100	100

Većina dakle smatra da zakonske odredbe koje određuju institucionalni položaj sudaca nisu uzrok neprikladnog utjecaja na sudstvo. Ovdje navodimo najinteresantnije odgovore na otvorena pitanja na tu temu, po pojedinim grupama ispitanika.

Suci

Nekoliko sudaca je kazalo da takvih utjecaji ne postoje, dva su kritizirala postavljeno pitanje u anketi kao sugestivno, tri su takve percepcije pripisali neobjektivnom pisanju medija, a jedan na činjenicu da izvršna vlast ima kontrolu nad budžetima sudova.

No i među sucima postoje kritički pogledi:

„Pojedini suci dolaze iz područja politike ili takvog miljea, te su ranije bili članovi političkih stranaka, a danas nominalno nisu. Članovi obitelji sudaca su politički angažirani te vrše utjecaj na suce. Pojedini suci uopće nisu bili sudački vježbenici niti imaju staž u sudstvu već dolaze iz miljea policije, vojske i sličnih institucija te su na ta mjesta postavljeni kroz sustav sa kojim su ostali vezani. Pitanje je jesu li takvi kadrovi uopće položili pravosudni ispit.”

“Smatram da na prvostupanjske suce utjecaja nema ili su minimalni, dok su suci na više sudove izabrani nakon lobiranja (podobni suci) i na te suce se onda vrše utjecaji da "vrate usluge" za lobiranje. Konkretnije, ne može se napredovati ako ne "posjećuješ klubove”.

“... suce Ustavnog suda biraju političke stranke, nedovoljna transparentnost kod premještanja sudaca, nedostatak natječaja ili poziva kad se suci upućuju na ispomoć na druge sudove (ako i postoji poziv rezultati se ne objavljuju)- napredovanje i premještanje sudaca zato ne ovisi o kvaliteti, kod biranja sudaca DSV ne obrazlaže svoju diskrecijsku odluku i Ustavni sud ne inzistira na obrazloženju, pa postoji mogućnost arbitrarnog biranja, postojanje nepotizma i klijentizma u sudstvu, sudovi su zagušeni predmetima (loša logistika kretanja predmeta, nedovoljno informatiziranje postupka i razlikovanje beznačajnih postupaka) što ostavlja prostore manipulaciji, itd.”

„loš materijalni položaj prvostupanjskih sudaca u društvu“.

Odvjetnici

Preko 120 odvjetnika (od ukupno 176 koji su odgovorili na anketu) je odgovorilo na otvoreno pitanje o uzrocima neprikladnog utjecaja na suce. Najčešće navođeni uzrok se vidi u političkom utjecaju na izbor sudaca, naročito kod viših sudskih položaja, dakle u djelovanju DSV-a. Ovdje navodimo najkarakterističnije odgovore:

„Sudovi se inicijalno popunjavaju (od razine sudskih savjetnika) neambicioznim i podobnim osobama, kojima je važna samo stabilna plaća koliko god ona bila nevelika, te neograničena mogućnost korištenja koje kakvih odmora i dopusta, kreiranje vlastitog rasporeda koje se često sastoji od održavanja vrlo malog broja rasprava na kojima se često ništa važno za postupak i ne dogodi. Daljnje napredovanje u sudačko zvanje kao i dalje na više sudove rezultat je raznih lobiranja najčešće po obiteljskoj podobničkoj liniji...”

„Netransparentan način izbora sudaca, uz postojanje arbitrarnih kriterija za imenovanje i napredovanje. Politički utjecaj na postupak imenovanja sudaca, koji nije institucionalno propisan, ali se ostvaruje u stvarnosti posrednim putem. Iako statistički je ocjena obavljanja sudačke dužnosti, odnosno ocjena u državnoj školi za pravosudne djelatnike po postotku najvažniji kriterij, na kraju presudan je kriterij ocjene na razgovoru, gdje su odstupanja značajna, pa tako često favorizirani kandidat skupi točno potrebnu razliku u odnosu na konkurente i bude imenovan za suca. Kod prvog imenovanja suca, razgovor s kandidatima bi se trebao izbaciti iz procesa i samo ocjene bi trebale biti faktor koji se uzima u obzir.”

„...može se početi dosljedno provoditi čl. 126 ZPP-a odnosno ta odredba dodatno pojačati time da suci ne smiju bezrazložno i paušalno (kao do sada) odbijati prijedloge stranaka za snimanjem.“

„Glavni problem našeg pravosudnog sustava je slabo obrazovanje sudaca i nedostatak odgovornosti za rad. Razlog tome djelomično leži u otežanom sustavu napredovanja. Najbolji sudski savjetnici rijetko postaju suci, jer predugo trebaju čekati imenovanje za suca, što je osobito otežano u većim gradovima (pogotovo Zagrebu), a savjetnici nisu adekvatno plaćeni, s obzirom na njihov stupanj obrazovanja.“

Profesori, nastavnici i asistenti prava

Oko polovice profesora, nastavnika i asistenata prava kod otvorenog pitanja je iskazalo kritičnost prema političkom utjecaju na izbor sudaca i klijentizmu. Svi odgovori se mogu naći u dodatku, pa ovdje navodimo samo neke radi ilustracije.

„Smatram da je percepcija o utjecaju politike kao dominantne snage u odnosu na pravosuđe pogrešna. Pravosuđe je institucionalno neovisno, ali i neodgovorno i autarkično, ne ispunjava socijalnu funkciju koju ima. Njena sprega s politikom ne proizlazi iz njegove podređenosti politici, već iz odnosa partnerstva dijela politike i dijela pravosuđa, posebno sudaca viših sudova. Ključ slabosti pravosuđa je u njegovoj autarkičnosti i poziciji države u državi. Državno sudbeno vijeće je u korijenu pravosuđa koje je neodgovorno, klijentističko, i nedovoljno pravno educirano. Naravno uz veći broj iznimki, onih sudaca koji su, i znalci i etični u obavljanju svojih poslova. Reforma pravosuđa kakvu Hrvatska treba nije povećanje ili smanjenje broja sudova i sudaca ili u promjeni par zakona. Hrvatska treba novi sustav izbora sudaca i njihove stegovne odgovornosti. Taj sustav mora osigurati i odgovornost sudaca za nerad i neprofesionalno ponašanje.“

„"Ruka ruku mijе" - očekivanje sudaca da će "kreativnim tumačenjem" prava u prilog moćnih i bogatih ostvariti nekakve moguće protuusluge u budućnosti (npr. brže napredovanje, zapošljavanje članova obitelji, bolje liječenje), a da će u slučaju rigidnog pridržavanja zakona "ispasti iz igre", tj. biti podvrgnuti nekom obliku ostracizma“

„„U pravilu suce bira politika, napredovanje sudaca na više sudove bira politika, pa sukladno tome suci odgovaraju politici u mnogim važnim slučajevima. Čas iznimnim sucima koji se neće maknuti s prvostupanjskih sudova do umirovljenja!“

Slab mehanizam utvrđivanja disciplinske odgovornosti sudaca

Disciplinska odgovornost sudaca ima veliku ulogu kako u osiguranju efikasnog donošenja presuda, tako i sprečavanju koruptivne prakse u sudstvu. Sudionike su ocijenili efikasnost sadašnjeg sistema za utvrđivanje odgovornosti sudaca uglavnom nepovoljno. Čak i sami suci ocjenjuju taj mehanizam negdje između osrednjeg i djelomično efikasnog.

Suci			3.5						
Odvjetnici			1.6						
Biležnici			1.9						
Profesori, nastavnici, asistenti			1.9						
Državni odvjetnici			2.9						
Ostali			2.1						
Total			2.1						

Legenda: 1 u potpunosti neefikasan, 2 djelomično neefikasan, 3 osrednji, 4 djelomično efikasan, 5 u potpunosti efikasan

Zatim, većina sudionika ocjenjuje da postojeći sistem nije ostvario optimalnu ravnotežu između nezavisnosti i odgovornosti sudaca te da je mehanizam ostvarivanja odgovornosti sudaca preslab. To mišljenje je naročito izraženo kod odvjetnika, bilježnika i nastavnika prava.

Ravnoteža je optimalna (u%)									
			Ukupno	Suci	Odvjetnici	Biležnici	Profesori,	Državni odvjetnici	Ostali
	Da		10.8	39.0	2.9	0.0	0.0	30.8	18.2
	Nisam siguran		24.4	33.9	16.9	15.4	39.6	30.8	27.3
	Ne		64.9	27.1	80.2	84.6	60.4	38.5	54.5
Mehanizam odgovornosti sudaca ugrožava njihovu samostalnost (u%)									
			Ukupno	Suci	Odvjetnici	Biležnici	Profesori,	Državni odvjetnici	Ostali
	Da		10.8	22.0	5.8	0.0	0.0	30.8	9.1
	Nisam siguran		24.4	33.9	21.5	23.1	31.3	15.4	27.3
	Ne		64.9	44.1	72.7	76.9	68.8	53.8	63.6
Mehanizam ostvarivanja odgovornosti sudaca je preslab (u%)									
			Ukupno	Suci	Odvjetnici	Biležnici	Profesori,	Državni odvjetnici	Ostali
	Da		60.8	11.9	77.3	84.6	62.5	38.5	54.5
	Nisam siguran		21.8	37.3	12.2	15.4	31.3	38.5	36.4
	Ne		17.4	50.8	10.5	0.0	6.3	23.1	9.1

Moguće mjere

U pogledu povećanja efikasnosti mjera za utvrđivanje odgovornosti sudaca, ponudili smo 6 mogućih odgovora. Sudionici su podršku dali utvrđivanju obaveznih rokova u postupku utvrđivanja odgovornosti sudaca, javnosti disciplinskih postupaka, kao i uvođenju obaveza za DSV i Ministra pravosuđa da informiraju o pokretanju disciplinskih postupaka.

			Ukupno	Suci	Odvjetnici	Bilježnici	Profesori	Drž odv	Ostali
Proširenje popisa mogućih inicijatora disciplinskog postupka na svakog člana DSV-a, i			2.9	1.8	3.2	3.3	3.0	2.4	3.3
Javnost svakog disciplinskog postupka			3.2	2.1	3.6	3.1	3.4	2.3	3.5
Objava imovinskih kartica sudaca uključivo o prijenosu imovine na članove domaćinstva			3.1	1.7	3.5	2.8	3.7	2.1	3.4
Uvođenje obaveznih rokova u postupku utvrđivanja odgovornosti			3.9	2.6	4.3	4.0	4.0	3.2	4.0
Obaveza DSV-a da o provedenim postupcima kao i onim u postupku obavezno obavijesti Ministra pravosuđa			3.3	2.1	3.6	3.8	3.8	2.2	3.4
Uvesti obavezu za Ministra pravosuđa da jednom godišnje izvijesti Sabor o korištenju svoje ovlasti pokretanja disciplinskih postupaka protiv sudaca			3.4	2.2	3.8	4.1	3.7	2.3	3.8

Legenda: 1 ne bi uopće pomoglo, 2 pomoglo bi u manjoj mjeri, 3 djelomično bi pomoglo, 4 pomoglo bi u većoj mjeri, 5 značajno bi pomoglo.

U pogledu mjera koje bi mogle *povećati transparentnost i stupanj povjerenja u pravosudni sustav*, sudionici su dali dosta jaku podršku svima osim jedne (Tabela 13). Pritom su najveću podršku dobili povećanje on-line pristupa informacija o sudskom sustavu, objavljivanje svih prvostupanjskih i drugih presuda, te obavezno raspoređivan je svih predmeta sucima putem slučajnog odabira.

Mjera koja je dobila najmanju podršku je povećanje resursa Državnog sudbenog vijeća, što je inače predloženo u materijalu EU Komisije. Slaba podrška vjerojatno odražava ograničeni ugled te institucije.

Tablica 13. Pitanje 22: U kojoj mjeri bi po Vama svaka od dolje navedenih mjera mogla povećati transparentnost i razinu povjerenja u pravosudni sustav

	Ukupno	Suci	Odvjetnici	Bilježnici	Profesori	Drž odv	Ostali
Provoditi redovne ankete o zadovoljstvu korisnika sudskih usluga pojedinih sudova	3.2	2.5	3.3	3.5	3.7	2.2	3.5
Povećati on-line dostupnost informacijama o sudskom sustavu	3.9	3.3	4.0	4.0	4.5	3.4	4.4
Objavljivati elektronski sve presude, uključivo prvostupanjske	3.7	2.8	3.9	4.0	4.4	3.0	3.5
Osigurati mogućnost strojnog čitanja objavljenih sudskih presuda, izvještaja i sl.	3.5	2.6	3.8	3.3	4.2	2.7	3.2
Obavezno raspoređivati sve predmete na pojedinačne suce slučajnim odabirom.	3.9	3.3	4.1	3.8	4.3	2.8	4.4
Povećanje resursa Državnog sudbenog vijeća	2.6	2.2	2.6	2.8	2.8	2.2	3.4

Legenda: 1 ne bi uopće povećalo, 2 povećalo bi u manjoj mjeri, 3 djelomično bi povećalo, 4 povećalo bi u većoj mjeri, 5 značajno bi povećalo

Digitalizacija pravosuđa

Većina sudionika vidi značajne mogućnosti za daljnju digitalizaciju sudskih postupaka, koja je izgleda različito napredovala kod pojedinih vrsti sudova. Pritom se u digitalizaciji vidi ne samo instrument za povećanje produktivnosti nego i transparentnosti sudovanja. Ovdje navodimo samo najzanimljivije odgovore:

Suci

„Digitalizacija e-Spisa je vrlo uspješna, postoji mogućnost unaprjeđivanja iste, u čemu bi trebali sudjelovati suci i savjetnici sa sudova čime bi se maknule nepotrebne a usavršile najčešće korištene odluke u spisima. Potrebna je dodatna edukacija i usavršavanje sudaca u informatičkim vještinama jer su mnogi od njih gotovo informatički nepismeni i slabo koriste stvarno dobre mogućnosti ubrzavanja rada koje sustav omogućava.“

„smatram da bi trebalo sudovima omogućiti prvenstveno kvalitetnu digitalnu opremu jer digitalizacija sama po sebi nije dovoljna, dapače, ukazuje na niz problema i poteškoća zbog nepostojanja adekvatne opreme na sudovima (kompjuteri, loši printeri, nepostojanje printera u boji, učestali pad servera i nemogućnost rada u e spisu), a i kod tužitelja s kojima su sudovi digitalno povezani“.

„Audio vizuelno snimanje svih sudskih rasprava na daljinu je povezano sa smanjenjem broja sudova“.

Odvjetnici

Dosta odvjetnika se založilo za održavanje rasprava putem video-linka, kao i za snimanje rasprava uz kasniju proizvodnju transkripta, umjesto diktiranja zapisnika:

„Audio snimanja rasprava smatram temeljnom pretpostavkom za poboljšanje stanja u pravosuđu. Osim što bi se takva audio snimka koristila umjesto zapisnika pa bi se izbjegle pogreške, krive interpretacije, a nekada i namjerno pogrešno diktiranje u zapisnik, takva bi se audio snimka mogla koristiti i u disciplinskom postupku protiv suca kao dokaz njegovog neprimjerenog, pristranog ili odugovlačećeg postupanja.“

“spis predmeta (sve isprave iz spisa digitalno dostupne svim sudionicima postupka)!

“Snimanje i transkripcija ročišta umjesto sudačkih zapisnika”

“Iskazivanje pravomoćnosti i ovršnosti odluka odmah po nastupanju”

“Online ročišta”

“Omogućiti snimanje ročišta, kako suci ne bi diktirali zapisnik”

“on-line ročišta na svim sudovima (posebice za slučaj nemogućnosti osobnog prisustva - putovanja odvjetnika)”

„održavanje pripremnih ročišta u parničnim postupcima, dostava presuda viših sudova direktno strankama, ne preko prvostupanjskog suda“

„cijeli spis dostupan u digitalnoj formi”

“Sudska dostava”

“vođenje zapisnika o raspravama - "izbaciti" diktiranje iskaza u zapisnik”.

Pripremno ročište

“lako pretraživ pristup (po više kriterija odjednom) kompletno integriranoj sudskoj praksi svih sudova (bez iznimke za prekršajne, upravne), zajedno sa Ustavnim sudom, sudom EU i ESLJP”.

Državni odvjetnici

„digitalizacija ne može biti sama sebi svrha, stranke se moraju pojaviti pred sudom ili ih mora zastupati odvjetnik, virtualno sudovanje vodi u bagatelizaciju postupka i stvara se privid neposrednosti“

“E-komunikacija sa strankama u svim granama sudovanja

“Odluke”

“dostava pismena”

“digitalizacija ne može biti sama sebi svrha, stranke se moraju pojaviti pred sudom ili ih mora zastupati odvjetnik, virtualno sudovanje vodi u bagatelizaciju postupka i stvara se privid neposrednosti”

“cijeli proces”

“meritorne odluke”.

Zaključak

Moderna ekonomska teorija smatra da je kvaliteta institucija najvažniji faktor uspješnog ekonomskog razvoja pojedinih zemalja. Pravosuđe je u tome jedna od najvažnijih institucija.

U brojnim međunarodnim komparativnim analizama hrvatsko pravosuđe dobiva slabe ocijene, kako u pogledu efikasnosti i brzini donošenja presuda, tako i u objektivnom suđenju, to jest izbjegavanju političkih i ekonomskih pritisaka na sudske odluke. Pored toga hrvatsko pravosuđe je relativno skupo

po svojim rashodima u odnosu na društveni proizvod, a broj sudaca u odnosu na populaciju je jedan od najviših u EU.

U ovoj anketi htjeli smo prvo provjeriti da li takve nepovoljne ocijene dijele i hrvatski pravnici. Drugo, htjeli smo saznati kako oni tumače uzroke takve nezadovoljavajuće situacije te, treće što konačno oni misle o nekim mogućim reformama koje bi umanjile uočene slabosti.

Anketa pokazuje da nepovoljni nalazi u međunarodnim komparacijama nisu slučajni i da znatan broj hrvatskih pravnika dijeli negativne ocijene o zabrinjavajućem stanju pravosuđa u mnogim njegovim aspektima. U rezultatima ankete se također mogu naći mnoge sugestije za moguće reformske mjere s ciljem uklanjanja uočenih slabosti.

Neven Mates

Rujan 2021